

Erfgoedrapport Breda 126

Breda HOV langs het spoor

Inventariserend veldonderzoek in de vorm van proef-
sleuven

drs. Joeske Nollen
Lina de Jonge MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: HOV langs het spoor
Erfgoedrapport Breda 126

Auteurs: drs. J.H. Nollen, L. de Jonge MA
Kaarten: L. de Jonge MA
Eindredactie en autorisatie: F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: J. Harmanus, L. de Jonge MA, drs. J.H. Nollen, A. Peemen, A. Schut,
vrijwilligers gemeente Breda
Senior archeoloog: drs. J.H. Nollen

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2014

Gemeente Breda

Directie Ontwikkeling
Afdeling Ruimte
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda

HOV langs het spoor

Inventariserend

veldonderzoek door

middel van

proefsleuven

Samenvatting

In opdracht van de Gemeente Breda is van 21 tot en met 24 februari 2012 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op het terrein ten noorden van het spoor tussen de Doornboslaan en de Oosterhoutseweg te Breda. Binnen het plangebied heeft de gemeente een weg voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) van het station naar de Oosterhoutseweg gepland, waarbij bodemversturende werkzaamheden zullen plaatsvinden.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven op de smalle strook ten noorden van het spoor tussen de Doornboslaan en de Oosterhoutseweg te Breda heeft geen sporen en vondsten ouder dan de late middeleeuwen B opgeleverd. De gedocumenteerde paalsporen, greppels, kuilen en ploegsporen staan in relatie met de verkaveling van gebied. In het westelijke deel van het plangebied zijn de verkavelingsstroken van het ontginningscomplex Voortbos herkend. Ook in het oostelijke deel zijn er perceelsgreppels aangetroffen, die zichtbaar zijn op de kadastrale minuutplan van 1824.

Inhoudsopgave

1 inleiding-	11
2 ligging en aard van het terrein-	13
3 landschappelijke gegevens en historische context-	13
4 archeologische achtergronden-	19
5 doelstelling-	21
6 werkwijze-	23
7 resultaten-	25
8 conclusie-	31
9 waardering en aanbeveling-	35
10 literatuur-	37
bijlage 1: onderzoeksthema's en vraagstellingen-	39
bijlage 2: sporenlijst -	42
bijlage 3: vondstenlijst-	43
bijlage 4: aardewerk inventarisatielijst-	43
bijlage 5: alle sporenkaart werkput 1-	42
bijlage 6: alle sporenkaart werkput 2-	52
bijlage 7: alle sporenkaart werkput 3-	53
bijlage 8: alle sporenkaart werkput 4-	54
bijlage 9: alle sporenkaart werkput 5-	55
bijlage 10: alle sporenkaart werkput 6-	56

1

INLEIDING

In opdracht van de Gemeente Breda is van 21 tot en met 24 februari 2012 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op het terrein ten noorden van het spoor tussen de Doornboslaan en de Oosterhoutseweg te Breda. Binnen het plangebied heeft de gemeente een weg voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) van het station naar de Oosterhoutseweg gepland, waarbij bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden. De werkzaamheden kunnen de eventuele aanwezige archeologische resten beschadigen of vernietigen.

Het doel van het inventariserende veldonderzoek door middel van proefsleuven en de archeologische begeleiding is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek in het gebied noodzakelijk en verantwoord is.

Het veldwerk is uitgevoerd conform de richtlijnen van het Programma van Eisen (2011-05) opgesteld door F.J.C. Peters, senior KNA-archeoloog van de gemeente Breda.

Administratieve gegevens

Provincie Noord Brabant

Gemeente Breda

Plaats Breda

Toponiem HOV langs het spoor

Objectcode BR-317-12

Noord-coördinaten 113.126 / 400.989, 115.201 / 401.399

Zuid-coördinaten 113.166 / 400.918, 114.987 / 401.004

Kaartblad 44D

Onderzoeksmeldingsnummer 50455

Opdrachtgever Buitenruimte/IBB, Gemeente Breda

Bevoegd gezag Gemeente Breda, drs. F.J.C. Peters

Uitvoerder Afdeling Ruimte gemeente Breda

Sr. Archeoloog drs. Joeske Nollen

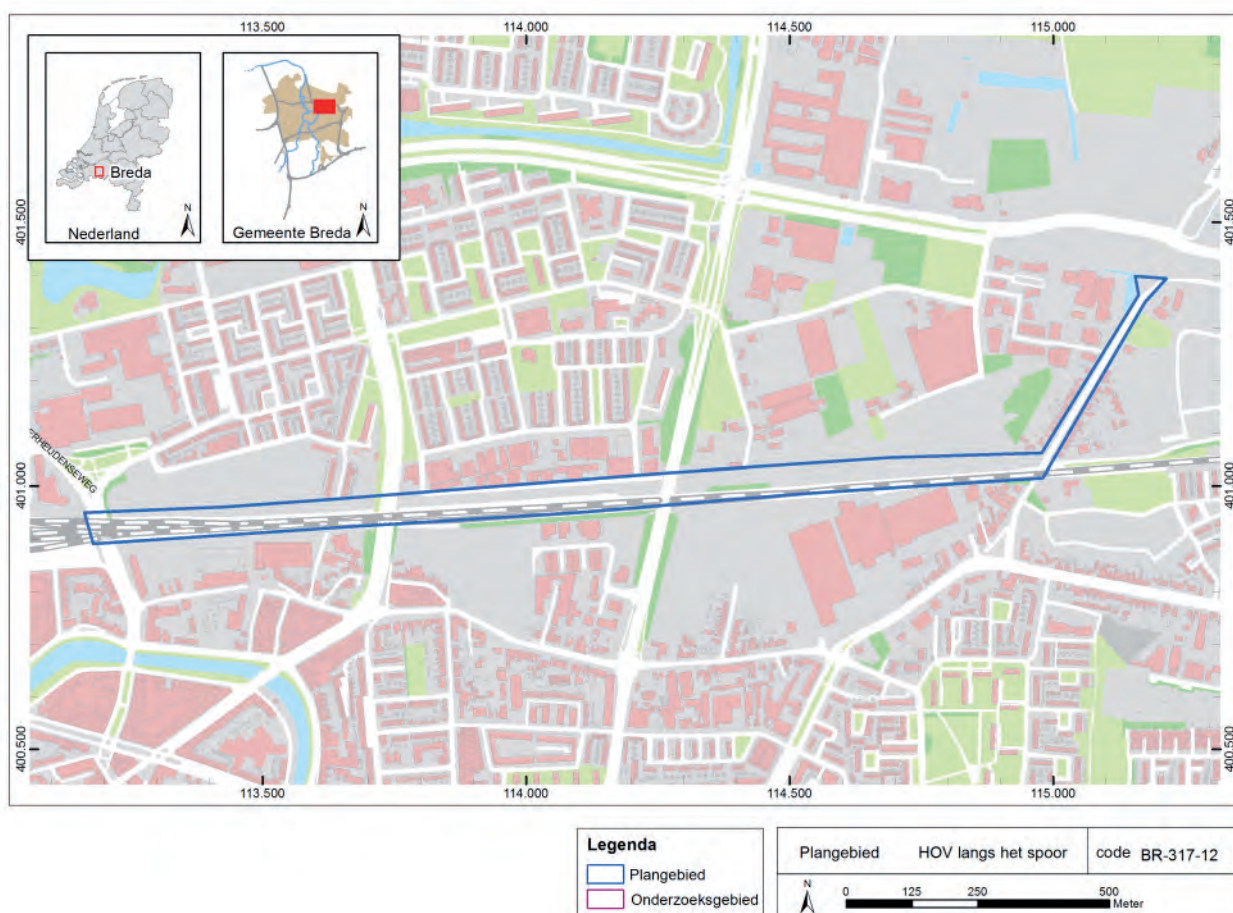
Veldarcheoloog Lina de Jonge (MA)

Veldtechnici Alex Schut, John Harmanus, vrijwilligers Afdeling Ruimte

2 LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft plaatsgevonden op de smalle strook ten noorden van het spoor van Breda naar Tilburg, ten noordoosten van het centrum van Breda. Het plangebied ligt tussen de Doornboslaan in het westen en de Oosterhoutseweg in het oosten, en ten zuiden van de Smalle Reep en de Druivenstraat. Het plangebied was begroeid met gras, struiken en bomen. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 40.000 m², waarvan er tijdens het inventariserend veldonderzoek circa 1028 m² (circa 3%) is onderzocht door middel van proefsleuven.

Afb. 1.
Plangebied HOV langs het spoor op topografische ondergrond

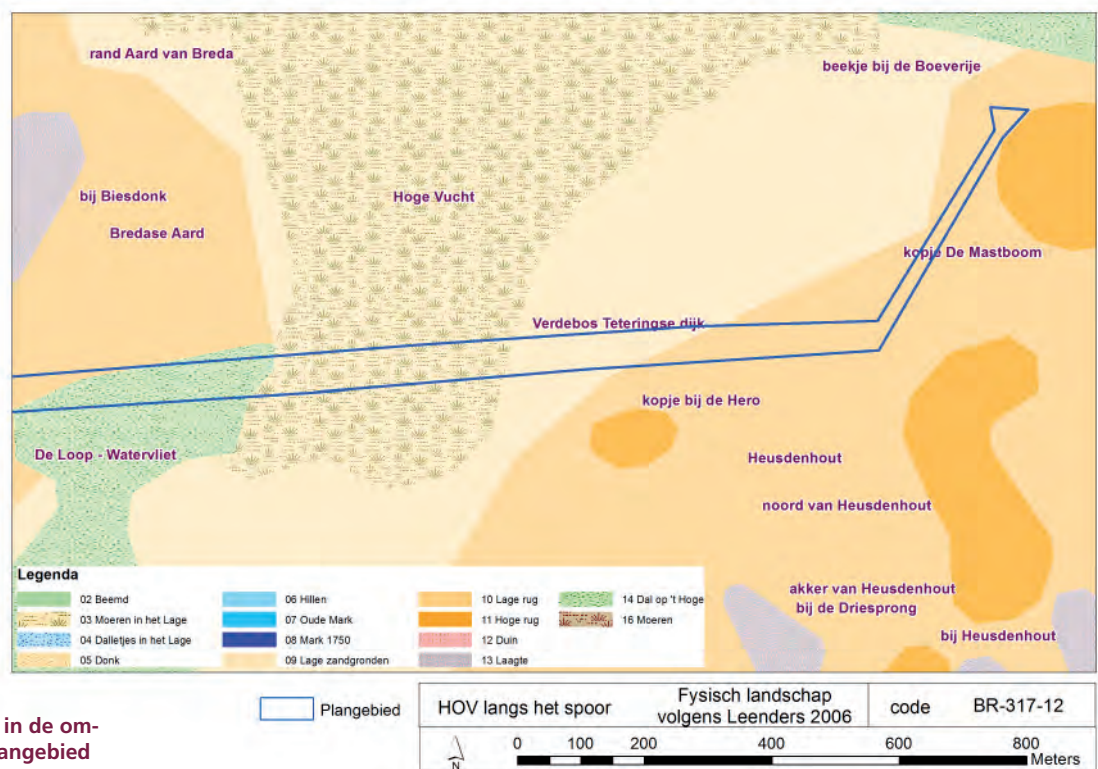

3

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

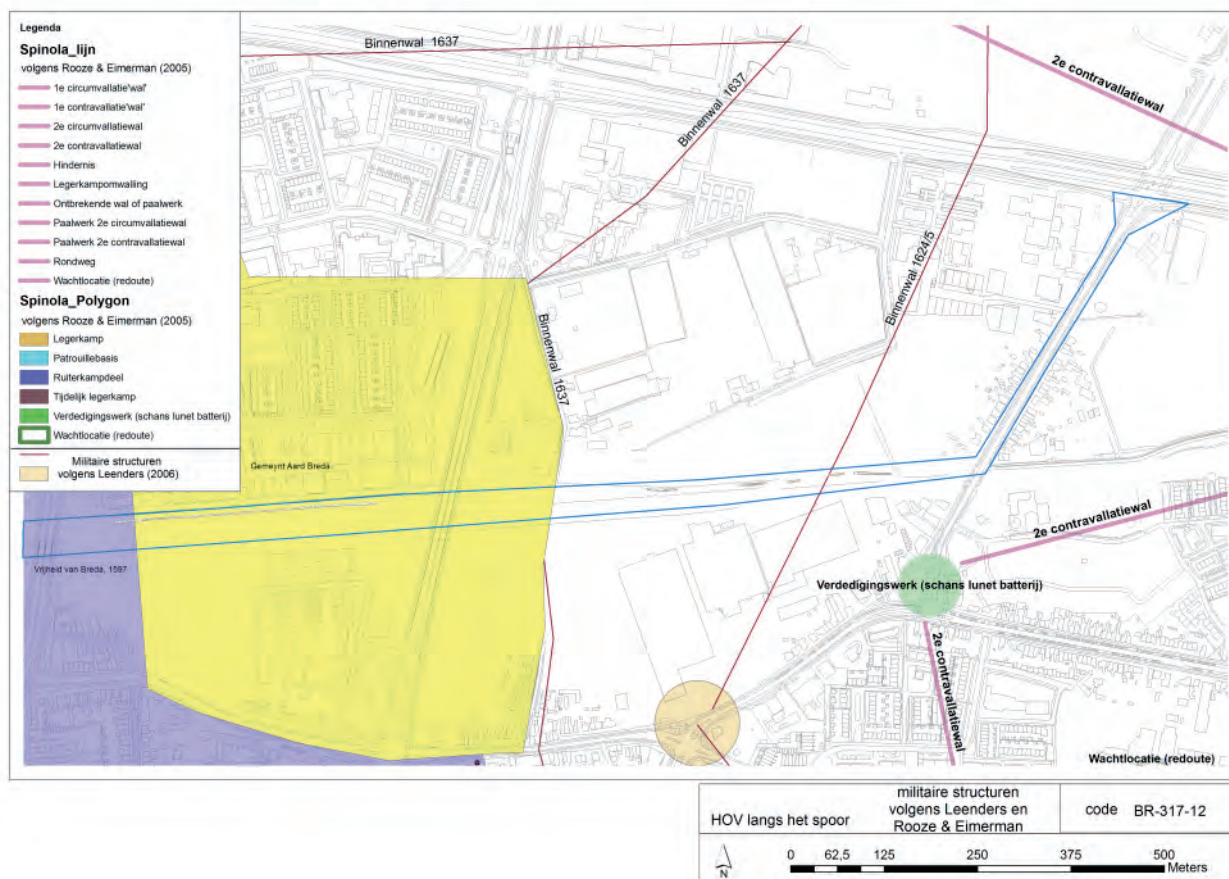
Op de geomorfologische kaart in Archis is het plangebied niet gekarteerd, omdat het binnen de bebouwde kom van Breda is gelegen. Leenders (2006) heeft het plangebied echter wel gekarteerd. Omdat het plangebied een langgerekte oost-west georiënteerde strook van circa 2 kilometer is, komen er diverse landschapselementen voor. In het westen ligt het plangebied in het beekdal 'De Loop-Watervliet', een beekdalletje aan de zuid- en westzijde van de dekzandrug van Heusdenhout. De Teteringsedijk steekt dit dal over ter plaatse van een vroegere voorde. Meer naar het oosten ligt de laagte 'Hoge Vucht', een veengebied dat in de 14de eeuw werd afgeveend. Tot de bouw van de woonwijk Hoge Vucht in de jaren '60 van de 20ste eeuw was dit een beemdengebied. Deze laagte gaat over in de lage zandgronden 'Verdebos Teteringsedijk', dat zich aan weerszijden van de Teteringsedijk uitstrekt. Op deze locatie heeft ooit het Verdebos gelegen. Tot slot ligt het oostelijke deel van het plangebied op de lage dekzandrug 'Heusdenhout'.

Op de bodemkaart in Archis is alleen het gedeelte van het plangebied dat ten oosten van de Kapittelweg is gelegen gekarteerd. De bodem bestaat hier voor het grootste gedeelte uit hoge zwarte enkeerdgrond (zEZ23) bestaande uit lemig, fijn zand.

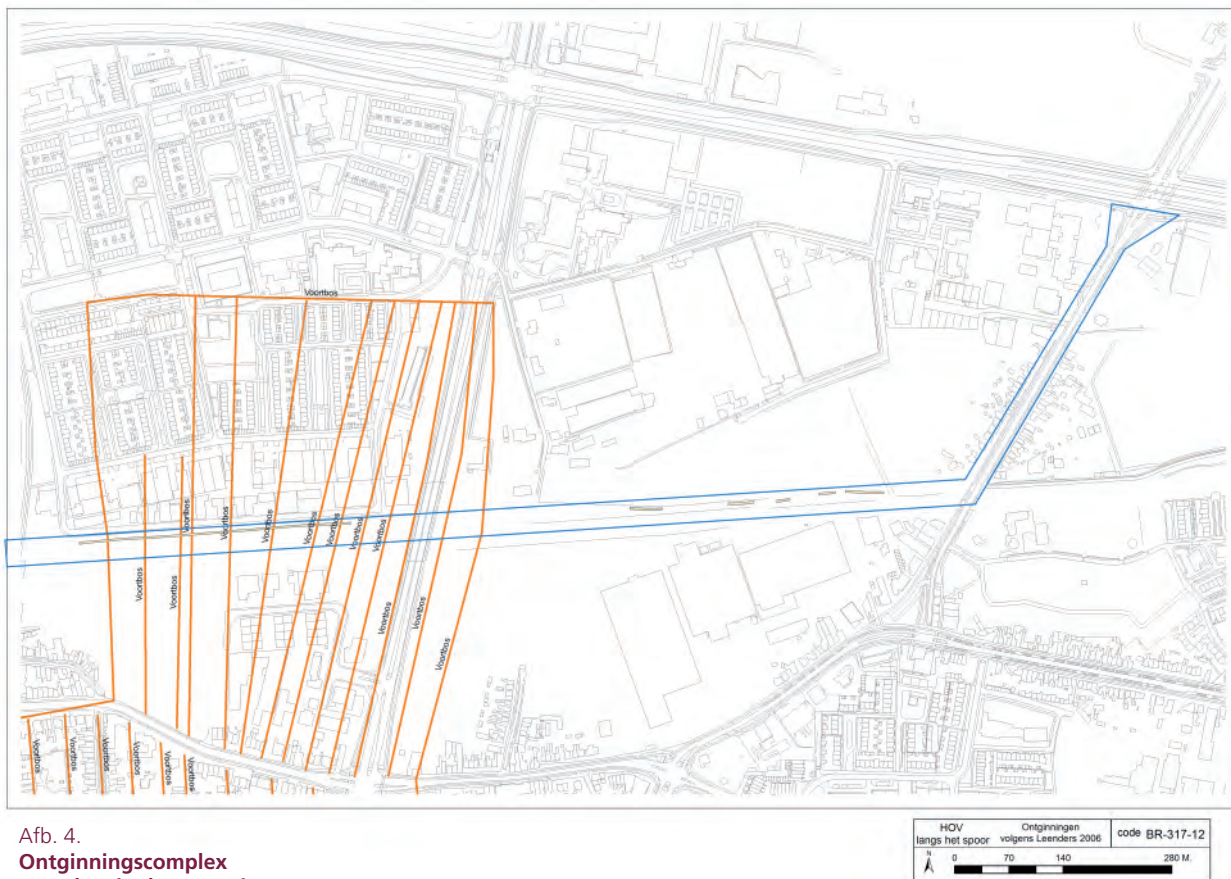
Afb. 2.
Fysisch landschap in de omgeving van het plangebied (Leenders 2006)

Het plangebied, een smalle strook, doorsnijdt een aantal belangrijke historisch-geografische relictten, die van west naar oost beschreven worden. Het westelijk deel van het plangebied ligt binnen het gebied van de voormalige vesting van 1830 en het grondgebied van de vrijheid van Breda uit 1597 (afb. 3). Volgens Leenders (2006) liggen beide binnenwallen, die tijdens het beleg van 1624/25 en 1637 zijn opgeworpen, binnen het plangebied. Rooze en Eimerman (2005) situeren de binnenwal van het beleg van 1624/25 door Spinola echter buiten het plangebied, ten noord- en zuidwesten.

Afb. 3.
Bestuurlijke en militaire structuren in de omgeving van het plangebied (blauw kader) volgens Leenders (2006) en Rooze en Eimerman (2005).

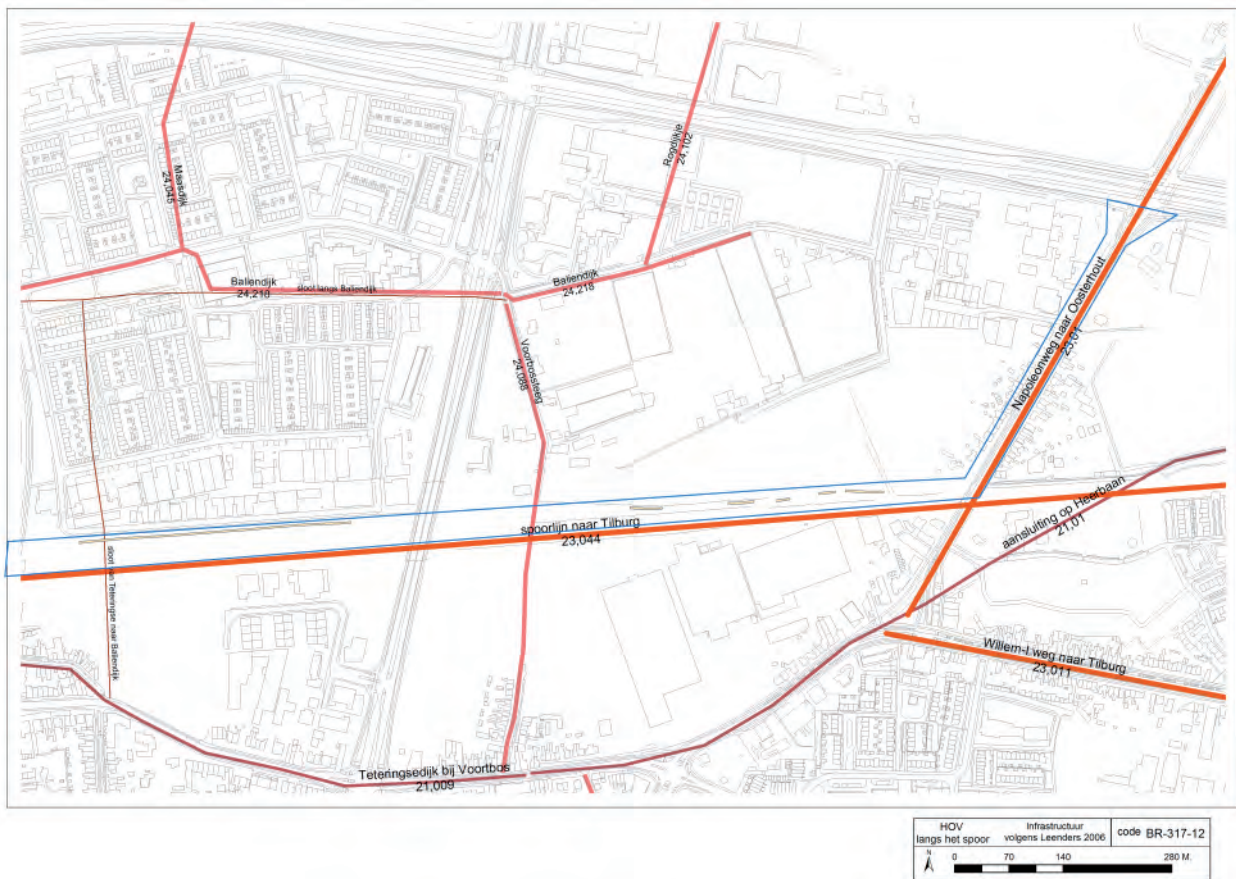
Ten noorden en zuiden van de Teteringsedijk lag het Voortbos. Dit bos dateert uit de vroege middeleeuwen en is waarschijnlijk genoemd naar een doorwaadbare plaats (voorde) om in Teteringen te kunnen komen. Het bos lag in een lange uitloper van de Hoge Vucht. Het Voortbos maakte deel uit van de Aard van Breda die vanaf 1332 verkaveld en ontgonnen werd. Mogelijk is dit gebied een van de eerst verkaveld delen. Het gebied werd bij de ontginning in een opvallend strokenpatroon verkaveld (afb. 4).

Afb. 4.
**Ontginningscomplex
 Voortbos in de omgeving
 van het plangebied (blauw
 kader) volgens Leenders
 (2006).**

In het westen doorkruist de oost-west georiënteerde 'Sloot van Teteringse Dijk naar Balliëndijk' het plangebied (afb. 5). Vermoedelijk dateert deze sloot uit de tijd van de verkaveling van de Bredase Aard, dus na 1332. Dwars door het plangebied heeft de beemdenweg 'Voortbossteeg' gelopen, die de Balliëndijk en de Teteringsdijk met elkaar verbond. De oostelijke grens van het plangebied, ter hoogte van de Oosterhoutseweg, wordt doorkruist door de Napoleonweg naar Oosterhout. Deze weg liep van de Driesprong naar Oosterhout en Geertruidenberg en is aangelegd in 1813-1816.

De zuidgrens van het plangebied wordt gevormd door de spoorlijn naar Tilburg. Op de kadastrale minuut uit 1824 is er binnen het plangebied geen bebouwing aanwezig, alleen perceelsgrenzen en wegen.

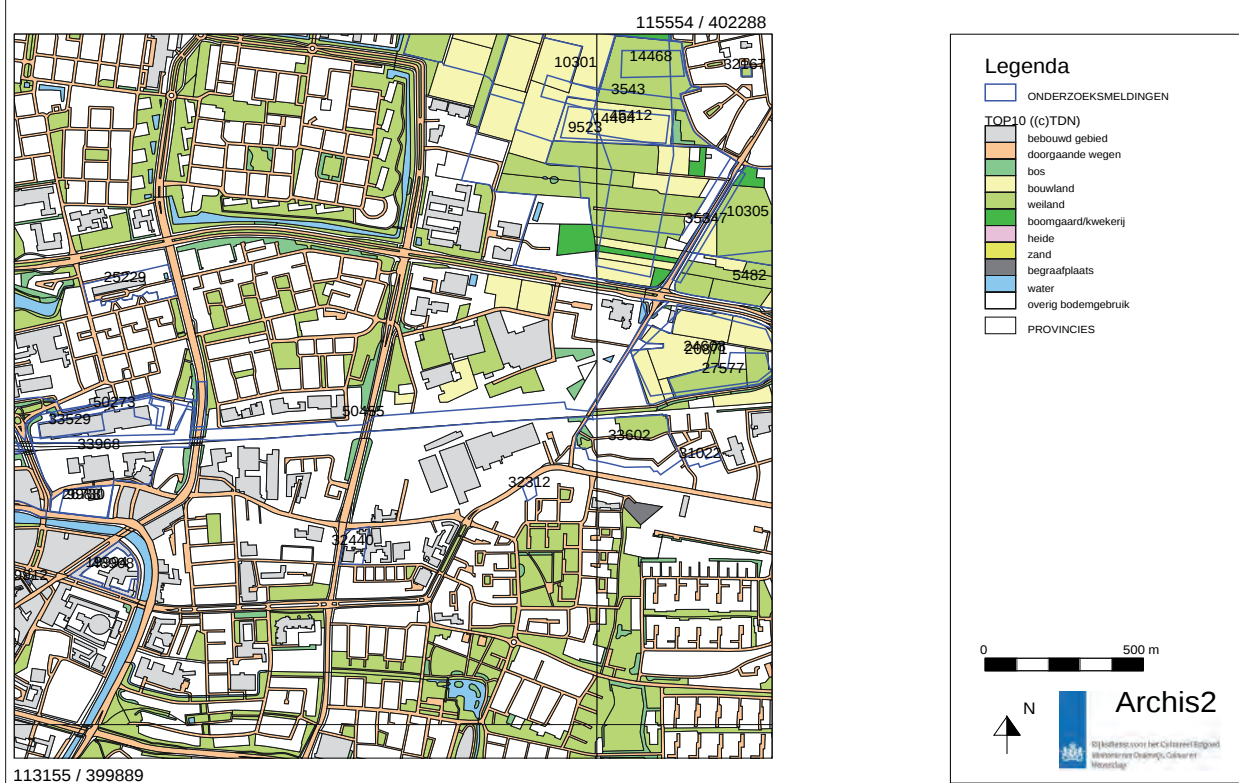
Afb. 5.
Oude infrastructuur in
de omgeving van het
plangebied (blauw kader)
volgens Leenders (2006).

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

In de omgeving van de beide uiteinden van het plangebied (onderzoeksmelding 50455) heeft een groot aantal archeologische onderzoeken plaatsgevonden. In het oostelijk deel van het plangebied is in 2003 een bureau- en een booronderzoek (onderzoeksmelding 33968, BR-099-03) uitgevoerd. De noodzakelijke vervolgonderzoeken, inventariserende veldonderzoeken door middel van proefsleuven, vonden echter buiten het plangebied plaats, namelijk ten noorden (onderzoeksmelding 33529, BR-215-09) en ten zuiden ervan (onderzoeksmelding 26730, BR-099-08). Bij dit laatste onderzoek, en bij een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (9988, BR-099-05) op hetzelfde terrein zijn sporen van de vestingwerken aangetroffen. Direct ten oosten van het plangebied zijn er op het plangebied 'Digit Parc, Lage weg' een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven en een opgraving uitgevoerd (Onderzoeksmeldingen 24608 en 27577, BR-114-07 en BR-114-08, Onderzoeksmelding 20871 is een foutieve melding en betreft het onderzoek van melding 24608). Hierbij zijn bewoningssporen uit de late middeleeuwen aangetroffen. Ook ten oosten van het plangebied is bij de Driesprong een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (onderzoeksmelding 33602, BR-217-09) uitgevoerd. Hier is geen vervolgonderzoek geadviseerd. Ten westen van het plangebied hebben een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (onderzoeksmeldingen 35410 en 37326, BR-248-09) plaatsgevonden. Een aantal weken voor aanvang van het huidige onderzoek heeft er een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (onderzoeksmelding 50273, BR-316-12) plaatsgevonden aan de Liniestraat direct ten noordwesten van het plangebied. Het onderzoek heeft geen sporen opgeleverd die ouder zijn dan de nieuwe tijd.

Er bevinden zich geen beschermde monumenten in het plangebied. In de directe nabijheid van het plangebied bevindt zich de FAAM, waarvan onderdelen zoals de gevels op de hoek Terheijdenseweg-Liniestraat in aanmerking komen voor een monumentenstatus.

Afb. 6.
Onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen rondom het plangebied (50455) zoals vermeld in Archis2.

5

DOELSTELLING

5.1 Doelstelling

Het inventariserende veldonderzoek heeft tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied door middel van proefsleuven. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen.

5.2 Vraagstelling

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Tachtigjarige oorlog van groot belang.

Ook onderwerpen uit meer recente perioden kunnen voor de geschiedenis en voor het verhaal van de stad Breda aanleiding zijn een archeologisch (voor)onderzoek te laten uitvoeren.

In het noorden en noordwesten van Breda bevindt zich een lager gelegen en nat gebied. Het betreft een paleolandschap waar overstromingen en veengroei (afzettingen van Duinkerken, Walcheren laagpakket) een belangrijke rol spelen.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

Het onderzoek dient antwoord te geven op de volgende gebiedsgerichte vragen uit het PvE :

- Zijn er sporen van de vestingwerken van Breda aanwezig binnen het plangebied?
- Zijn er sporen van de Napoleonweg naar Oosterhout aanwezig binnen het plangebied?
- Zijn er sporen van de binnenwal uit 1624/5 of 1637 aanwezig binnen het plangebied?
- Zijn er sporen van het Vuchtstraatje aanwezig in het plangebied?
- Zijn er sporen van de Voorbossteeg aanwezig in het plangebied?
- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze onderzoeksvragen worden er in het PvE ook nog een aantal onderzoeksthema's en vraagstellingen vermeld die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald. In dit rapport staan deze weergegeven in bijlage 1. Indien deze relevant zijn voor de resultaten van dit onderzoek zal op deze vragen worden ingegaan in paragraaf 8.1.

6

WERKWIJZE

In totaal zijn tijdens het inventariserend veldonderzoek zes werkputten aangelegd, werkput 1 tot en met 6 (Afbeelding 7). Alle werkputten zijn aangelegd met min of meer een oost-west oriëntatie parallel aan het spoor. Werkput 1 lag langs de Smalle Reep en had een lengte van 350 meter en was circa 2 meter breed. De werkputten tussen de Kapittelweg en de Oosterhoutseweg konden niet conform het puttenplan in het PvE worden aangelegd. Er was nog geen kapvergunning voor de bomen binnen het plangebied, waardoor er beperkte ruimte was voor de in totaal 250 meter aan proefsleuven. Een deel van deze meters is gecompenseerd in de lengte van werkput 1. De overige werkputten hadden de volgende afmetingen: werkput 2 42 x 2 meter, werkput 3 34 x 2 meter, werkput 4 17 x 2 meter, werkput 5 21 x 2 meter, en werkput 6 50 x 2 meter.

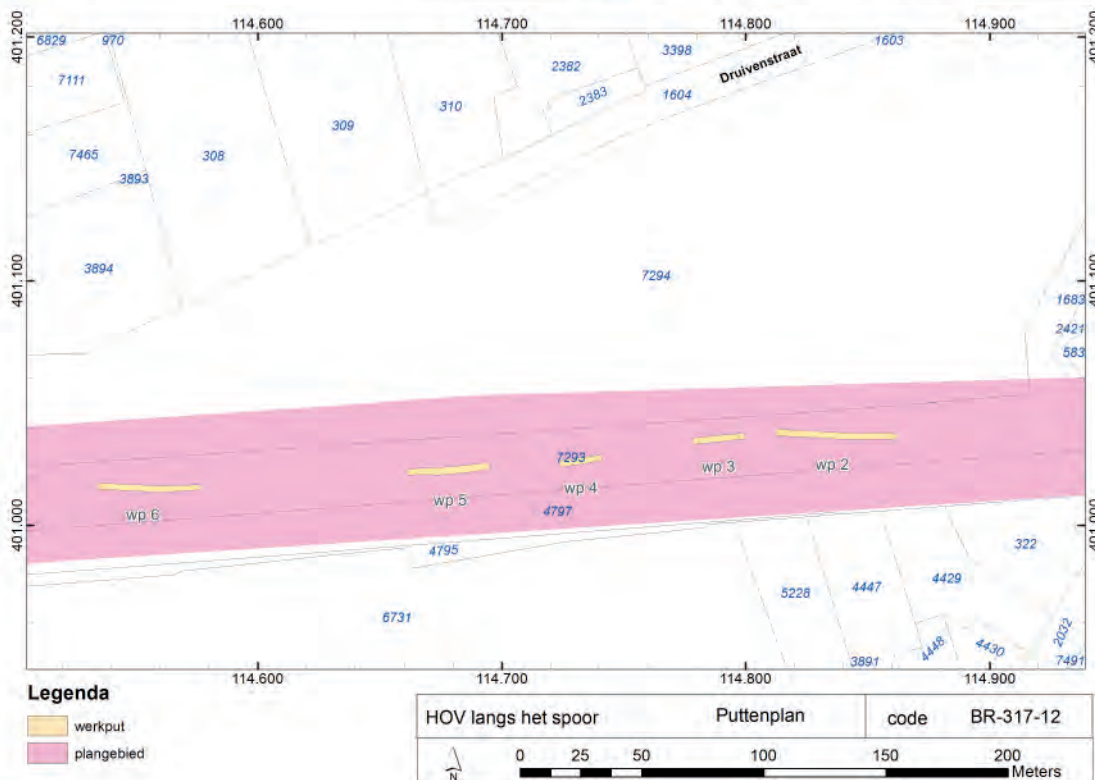
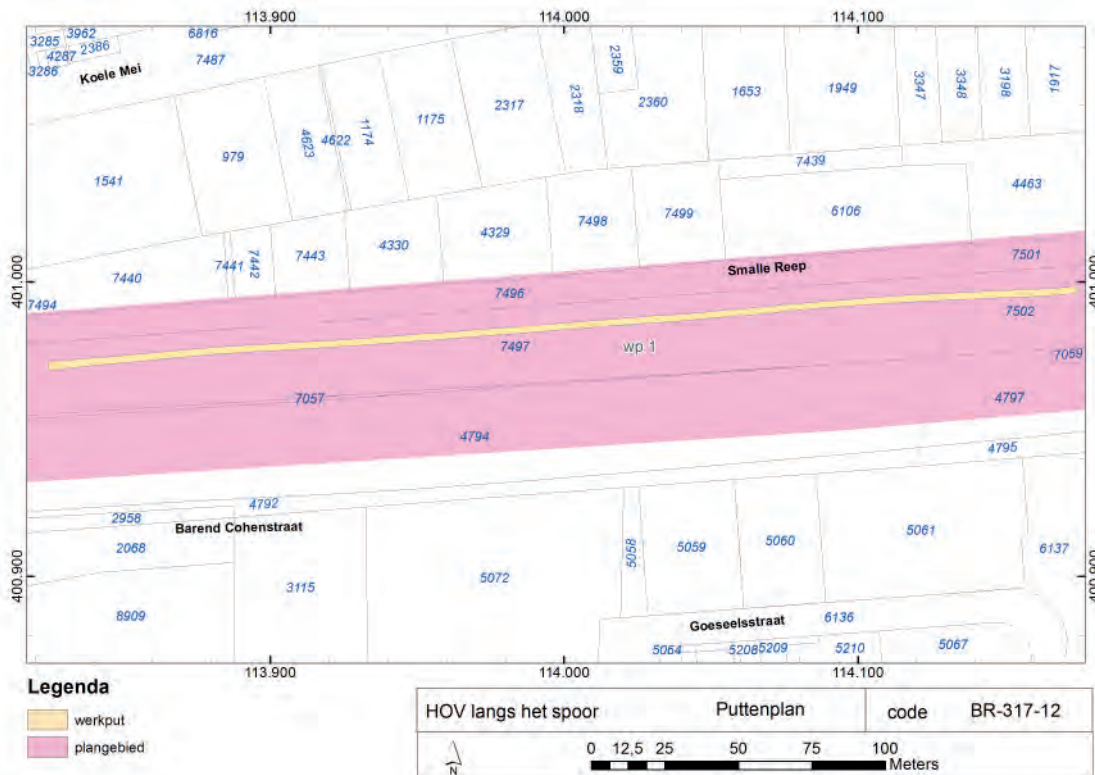
De proefsleuven die gepland waren op het terrein ten zuiden van de Liniestraat zijn komen te vervallen en worden gecompenseerd in de lengte van werkput 1. Vanwege de resultaten van een inventariserend onderzoek (Verlengde Stationslaan Liniestraat, BR-316-12) op hetzelfde terrein was de archeologische verwachting voor dit deel laag.

Bij de aanleg van de werkputten is de bovengrond, bestaande uit de bouwvoor afgegraven tot op het niveau waar de grondsporen goed leesbaar waren. Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak en waar nodig met de schop opgeschaafd. Het vlak is gefotografeerd en vervolgens ingemeten met de robotic Total Station. De vlakhoogtes en de maaiveld hoogtes zijn om de vijf meter gemeten. Alle sporen zijn gecoupeerd, en de archeologisch relevante sporen zijn gedocumenteerd en afgewerkt. Om de 10 meter zijn de profielen met een breedte van een meter gedocumenteerd en wanneer dit relevant was zijn de profielen over een grotere breedte afgestoken en gedocumenteerd. Het meetsysteem is via hoofdmeetpunten binnen het plangebied nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. De hoofdmeetpunten werden ingemeten door landmeters van de gemeente Breda. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.2.

De proefsleuven zijn aangelegd om te komen tot een toetsing van de archeologische verwachtingswaarde van het plangebied. In totaal is er een oppervlakte van ongeveer 1028 vierkante meter onderzocht door middel van proefsleuven. Conform de onderzoeksstrategie opgesteld in het PvE is circa 3 % van het plangebied onderzocht door middel van proefsleuven.

Afb. 7.
De locatie van de
werkputten op de
kadaster kaart

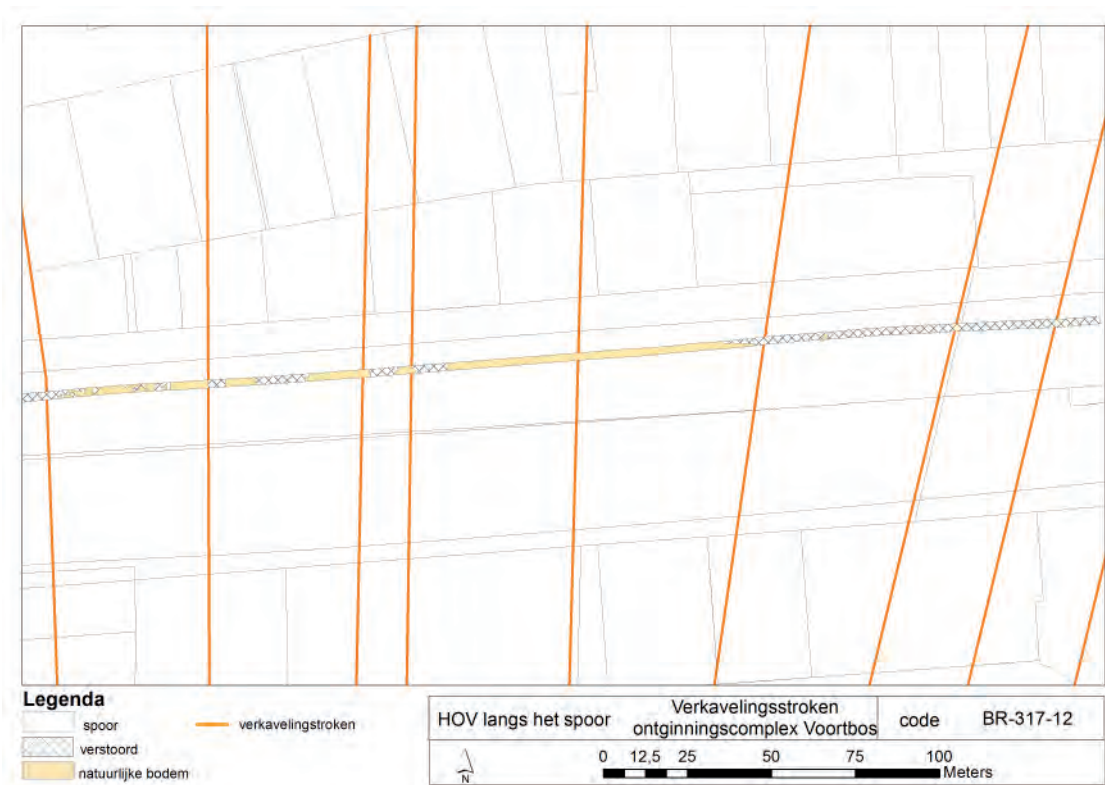

7.1 Ondergrond en stratigrafie

Om inzicht te krijgen in de bodemopbouw van het gebied zijn, waar mogelijk, om de 10 meter profielen van de werkputten afgestoken, gedocumenteerd en bestudeerd.

In werkput 1 is het dekzand op ongeveer een meter onder het maaiveld aangetroffen. Dit dekzand lag op een niveau tussen 0,58 m tot 1,07 m + NAP. Het natuurlijke dekzand heeft in de profielen in deze werkput twee verschillende spoornummers gekregen: S 950 betreft geel fijn zand en S 991 was grijsbruin fijn zand. In de gehele werkput werd het dekzand direct afgedekt door een pakket bouwzand en er was dus geen esdek aanwezig.

Het westelijke deel van de werkput ligt in het beekdal van De Loop – Watervliet en het oostelijke deel ligt in het moereengebied Hoge Vucht. De Hoge Vucht betreft een veengebied, dat in de 14de eeuw volledig is afgeveend. Hierna is het gebied als beemdengebied in gebruik geweest tot de bouw van een woonwijk in de jaren '60. Het zuidelijke deel van de Hoge Vucht, ter hoogte van de werkput, maakt echter onderdeel uit van het Voortbos, dat vanaf 1332 in een strokenpatroon verkaveld en ontgonnen werd. Er is echter geen esdek aangetroffen in de profielen van deze werkput. Vermoedelijk is ter hoogte van de werkput bij de ontwikkeling van het terrein in de jaren '60 de bodem tot op of door het dekzandniveau afgegraven en vervolgens een meter opgehoogd. De verkavelingsstroken zijn echter nog wel te herkennen in het vlak van de werkput. Het vlak was op diverse plekken verstoord, maar wanneer we de werkput projecteren op de ontginningen kaart van Leenders (2006), blijkt dat de meeste verstoringen ter hoogte van perceelsgreppels liggen (afb.7). Bij de ophoging van het terrein zijn deze greppels dus eveneens opgevuld met het bouwzand.

Afb. 8.
Werkput 1 met in het oranje de grenzen van de verkavelingsstroken volgens Leenders (2006).

De bodemopbouw in de werkputten 2, 3 en 4 komt min of meer overeen. Het gele fijne dekzand (S 950) lag in deze werkputten 30 tot 50 centimeter onder het maaiveld op een niveau tussen 1,70 m tot 2,18 m + NAP. Het dekzand werd in de meeste profielen direct afgedekt door een donkerbruine bouwvoor (S 990). In enkele profielen werd het dekzand afgedekt door een verrommelde laag (S 992) of een oudere esdek (S 992) met daarbovenop de bouwvoor.

In werkputten 4 en 5 lag het dekzand tussen 20 en 40 centimeter onder het maaiveld op een niveau tussen 1,77 m en 1,96 m + NAP. Het dekzand werd in deze werkputten direct afgedekt door een sintellaag (S 999). Deze laag zal vermoedelijk tijdens werkzaamheden aan of bij het spoor zijn opgebracht.

Afb. 9.
Profiel 1 in werkput 6, waar het dekzand (S 950) direct wordt afgedekt door een sintellaag (S 999).

Afb. 10.
Profiel 7 in werkput 1, waar direct op het dekzand (S 950) een dik pakket bouwzand (S 999) is opgebracht.

7.2 Sporen en structuren

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er in totaal 42 spoornummers uitgedeeld, waarvan er vijf aan lagen zijn uitgedeeld (S 950, 990, 991, 992, 993) en S 999 is aan recente verstoringen in het vlak en in de profielen gegeven. Drie sporen (S 033, 035, 036) bleken na couperen ook onderdeel te zijn van de recente verstoringen en zijn vervallen. Vijf sporen (S 003, 009, 014, 027, 029, 032) bleken na couperen natuurlijk van aard te zijn en zijn tevens komen te vervallen. Verder zijn er vijf greppels, vier kuilen, acht paalsporen en diverse spitsporenbanen/ploegsporen aangetroffen, die hieronder beschreven zullen worden.

Percelering

Zoals reeds besproken onder hoofdstuk 7.1 zijn de diepere verstoringen in het vlak van werkput 1 in verband te brengen met de begrenzingen van de verkavelingsstroken van het Voortbos (afb. 4). Eén van deze greppels/sloten is bovendien te herkennen als de 'sloot van Teteringse Dijk naar Baliëndijk', die eveneens onderdeel uitmaakte van het ontginningscomplex Voortbos dat vanaf 1332 is verkaveld. Deze sloten zijn opgevuld met het bouwzand, waarmee het gehele terrein ter hoogte van werkput 1 is opgehoogd.

In werkput 1 is daarnaast nog een greppel (S 005) herkend, die een resterende diepte van 16 centimeter had en een breedte van 110 centimeter. Het spoor had een noord-zuid oriëntatie, parallel aan de naastgelegen perceleringsgreppel.

In de werkputten 2 en 3 zijn vier greppels (S 015, 019, 025/026, 028) gedocumenteerd, die tevens in relatie staan met de verkaveling van het gebied. De greppel 025/026 is te herkennen op de kadastrale minuutplan van 1824, de overige drie greppels lopen parallel hieraan (afb. 11). De breedte van de greppels varieert van 78 tot 186 centimeter, en de diepte van 24 tot 48 centimeter onder het vlak.

Afb. 11.
Coupe van greppel S 028.

HOV langs het spoor	projectie op minuutplan 1824	code BR-317-12

Afb. 12.

Werkputten 2 t/m 6 geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1824, in het rood de perceelsgreppels.

Kuilen, paalsporen en ploegsporen

Verspreid over de werkputten zijn er acht paalsporen (S 001, 006, 008, 016, 017, 030, 031, 034) en vier kuilen (S 002, 004, 007, 021) gedocumenteerd. Vermoedelijk zijn dit sporen van landbouwactiviteiten na de ontginning van het gebied. Daarnaast zijn er diverse spitsporenbanen en ploegsporen (S 010 t/m 013, 020, 022, 023, 024) aangetroffen, die hier eveneens aan te koppelen zijn. Uit S 020 en 031 is roodbakend aardewerk verzameld, dat te dateren is tussen de late middeleeuwen B en nieuwe tijd B. Dit correspondeert met de periode na de verkaveling van het gebied.

7.4 Vondsten

Tijdens het Inventariserend veldonderzoek zijn er vier vondstnummers uitgedeeld (9 fragmenten, 163,5 gram). De aardewerk vondsten zijn in de late middeleeuwen B tot in de nieuwe tijd te dateren. De meeste vondsten zijn afkomstig uit archeologische sporen. Hieronder zullen de vondsten per materiaalcategorie worden besproken.

Aardewerk

Tijdens het veldonderzoek zijn er drie fragmenten aardewerk verzameld (10,3 gram), dit is 33 % van het totale aantal vondsten binnen het vondstenspectrum. De aardewerkfragmenten zijn afkomstig uit twee verschillende sporen. In deze sporen zijn fragmenten roodbakkend aardewerk aangetroffen, die gedateerd worden in de periode van de late middeleeuwen B (1250 – 1500) en de nieuwe tijd B (1500 – 1850).

Bouwmateriaal

Er zijn twee fragmenten (10,1 gram) bouwmateriaal verzameld, dit is 22 % van het totale aantal vondsten binnen het vondstenspectrum. Het bouwmateriaal is verzameld uit een spoor en bestaat uit fragmenten van roze gele baksteen.

Natuursteen

De resterende vier vondsten betreffen fragmenten natuursteen (143,1 gram), dit is 44 % van het totale aantal vondsten. Onder de natuursteenvondsten bevinden zich twee fragmenten leisteen zonder bewerkingssporen, vuursteen en een kiezelachtige steen.

8

CONCLUSIE

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven op de smalle strook ten noorden van het spoor tussen de Doornboslaan en de Oosterhoutseweg te Breda heeft geen sporen en vondsten ouder dan de late middeleeuwen B opgeleverd. De gedocumenteerde paalsporen, greppels, kuilen en ploegsporen staan in relatie met de verkaveling van gebied. In het westelijke deel van het plangebied zijn de verkavelingsstroken van het ontginningscomplex Voortbos herkend. Ook in het oostelijke deel zijn er perceelsgreppels aangetroffen, die zichtbaar zijn op de kadastrale minuutplan van 1824.

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf worden de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen die in hoofdstuk 5 zijn weergegeven worden beantwoord. De aanwezige archeologische dataset kon helaas de algemene onderzoeksvragen in bijlage 1, die uit het PvE afkomstig zijn, niet beantwoorden.

Zijn er sporen van de vestingwerken van Breda aanwezig binnen het plangebied?

Er zijn geen sporen van de vestingwerken aangetroffen.

Zijn er sporen van de Napoleonweg naar Oosterhout aanwezig binnen het plangebied?

Er zijn geen sporen van de Napoleonweg aangetroffen.

Zijn er sporen van de binnenwal uit 1624/5 of 1637 aanwezig binnen het plangebied?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn beide binnenwallen niet aangetroffen in de proefsleuven.

Zijn er sporen van het Vuchtstraatje aanwezig in het plangebied?

Vanwege het aangepaste puttenplan is er ter hoogte van het Vuchtstraatje geen proefsleuf aangelegd.

Zijn er sporen van de Voorbossteeg aanwezig in het plangebied?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek was het niet mogelijk een proefsleuf ter hoogte van de voormalige Voorbossteeg aan te leggen.

Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?

Het terrein ter hoogte van werkput 1 was tot op of door het dekzandniveau afgegraven en vervolgens circa een meter opgehoogd met bouwzand. Vermoedelijk is dit in de jaren '60 gebeurd tijdens de ontwikkeling van de woonwijk Hoge Vucht. Het dekzand lag hier op een niveau tussen 0,58 m tot 1,07 m + NAP

In het oostelijke deel van het plangebied lag het dekzand minder diep onder het maaiveld op 1,70 m tot 2,18 m + NAP, en was er in de meeste gevallen sprake van een esdek.

Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?

Er zijn geen sporen uit het paleolithicum of mesolithicum aangetroffen.

Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Er zijn geen sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

In werkput 1 zijn de diepere verstoringen in het vlak te herleiden tot de verkavelingsstroken van het ontginningscomplex Voortbos, dat vanaf 1332 is verkaveld. In de overige werkputten zijn een aantal greppels aangetroffen, die te herkennen zijn op de kadastrale minuutplan van 1824 als perceelsgreppels.

Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

In werkputten 2, 3 en 4 wordt het dekzand afgedekt door een esdek. In enkele profielen is tussen deze lagen nog een oudere esdek waargenomen. Er is geen vondstmateriaal uit het esdek verzameld, waardoor er geen datering mogelijk is.

Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Er zijn geen sporen aangetroffen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van bewoning.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Er zijn geen sporen van oudere infrastructuur aangetroffen.

Is er bebouwing aanwezig?

Er zijn geen sporen van bebouwing aangetroffen.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Er zijn geen sporen aangetroffen, die duiden op activiteiten uit de Spaanse tijd.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Er zijn kuilen, paalsporen en ploegsporen aangetroffen, waarschijnlijk sporen van landbouwactiviteiten na de ontginning van het gebied.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er perceelsgreppels, kuilen, paalsporen en ploegsporen aangetroffen, die allen na de verkaveling van het gebied dateren. Het gebied werd vanaf 1332 ontgonnen. De aardewerkvondsten zijn te dateren in de laat middeleeuwen B tot en met de nieuwe tijd B.

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatiewaarde van de aangetroffen sporen is laag. De waardering van de sporen wordt in hoofdstuk 9 nader toegelicht.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

De vindplaats wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2 (KNA 3.2). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van schoonheid en herinneringswaarde.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van gaafheid en conservering.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	n.v.t.
	herinneringswaarde	n.v.t.
fysieke kwaliteit	gaafheid	1-2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	1
	informatie waarde	1
	ensemblewaarde	n.v.t.
	representativiteit	n.v.t.

Tabel. 1
Scoretabel waardestelling uit de KNA 3.2 waarbij 1 de laagste waarde en 3 de hoogste waarde is.

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.

2. Het criterium gaafheid krijgt een lage tot middelhoge score. De aangetroffen sporen tekenden zich scherp af in het vlak maar dit komt waarschijnlijk door de geringe ouderdom van de sporen. Een aanzienlijk gedeelte van het westelijke deel van het plangebied was verstoord door de ontwikkelingen van het gebied in de jaren '60. Het criterium conservering krijgt een middelhoge score. De conservering van het anorganische vondstmateriaal was over het algemeen goed. Over de overige (organische) vondstcategorieën kunnen geen uitspraken gedaan worden wat betreft conservering.

3. Het criterium zeldzaamheid krijgt een lage score. De perceelgreppels, paalsporen en kuilen zijn niet zeldzaam en dateren allen vanaf de late middeleeuwen B. Het criterium informatiewaarde krijgt eveneens een lage score. De sporen

geven geen waardevolle informatie over het gebied in het verleden. De ensemblewaarde en de representativiteit is op deze vindplaats niet van toepassing.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft plaatsgevonden op de locatie waar het gebied verstoord zal worden bij de realisatie van een weg voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer. Tijdens het veldonderzoek zijn alleen sporen aangetroffen die dateren vanaf de late middeleeuwen B. Verwacht wordt dat volledig opgraven van het te verstoren gebied niet meer informatie op zal leveren. Er is hier geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats. Vervolgonderzoek op deze locaties wordt daarom niet geadviseerd. De directe omgeving van het plangebied kent onverminderd een middelhoge of hoge archeologische verwachting en dient bij voorgenomen bodemingrepen archeologisch onderzocht te worden.

10

LITERATUUR

Bles, B.J. en R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Peters, F.J.C. en M.L. Craane, 2011. *Programma van Eisen Breda. HOV langs het spoor (2011/05)*, Breda.

Websites

<http://archis2.archis.nl>

Bijlage 1: Onderzoeksthema's en vraagstellingen

Zoals in paragraaf 5.2 staat vermeld dient er naast de gebiedsgerichte onderzoeksvragen ook aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingen van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.
- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden),

dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting en de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting en in de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij? Geef, indien mogelijk, een fasering binnen de nederzetting.
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?

- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Bijlage 2: Sporenlijst

Put	Spoor	Spoor-aard	Begin per	Eind per	NAP onder	NAP boven	Spoor-diepte	Opmerking
1	001	PK				0,62		niet te couperen ivm water, recent?
1	002	KL				0,65		niet te couperen ivm water, recent?
1	003	NAT			0,67	0,79	12	mollengang
1	004	KL			0,57	0,79	22	
1	005	GR			0,6	0,77	17	
1	006	PG			0,78	0,9	12	
1	950	LG						
1	991	LG						
1	999	VERST						
2	007	KL			1,88	2,04	16	kuil? doorsneden door verstoring
2	008	PK			1,82	2,04	22	
2	009	NAT				2,03		
2	010	SS			2	2,03	3	
2	011	SS			1,96	2,03	7	spitsporenbaan
2	012	SS			2	2,03	3	
2	013	SS				2,03		spitsporenbaan
2	014	NAT				2,03		
2	015	GR			1,8	2,04	24	
2	016	PG			1,95	2,05	10	
2	017	PG			1,91	2,05	14	
2	018	DP			1,91	2,05	14	hoort bij greppel S 019
2	019	GR			1,57	2,05	48	
2	020	PS	LMEB	NTB	1,94	2,06	12	
2	021	KL			1,95	2,07	12	kuiltje? recent
2	022	SS			2,02	2,07	5	spitsporen en mollengangen
2	023	VERV				2,07		hoort bij S 022
2	024	VERV				2,07		hoort bij S 022
2	025	GR				1,7		niet getekend ivm wateroverlast en instortingsgevaar
2	026	GR				1,6		vulling van S 025
2	950	LG						
2	990	A						
2	992	LG						
2	999	VERST				2,04		
3	027	NAT				1,85		mollengang
3	028	GR			1,33	1,81	48	
3	950	LG						
3	990	A						
3	993	ES						
4	029	NAT				1,88		
4	030	PG			1,54	1,88	34	
4	031	PG	LMEB	NTB	1,69	1,87	18	
4	032	NAT				1,85		
4	950	LG						

Put	Spoor	Spoor-aard	Begin per	Eind per	NAP onder	NAP boven	Spoor-diepte	Opmerking
4	990	A						
4	999	VERST						
5	033	VERV						recente versterking is S 999
5	034	PG				1,62		niet getekend ivm wateroverlast
5	950	LG						
5	999	VERST						
6	035	VERV						recente versterking is S 999
6	036	VERST			1,62	1,64	2	
6	950	LG						
6	999	VERST						

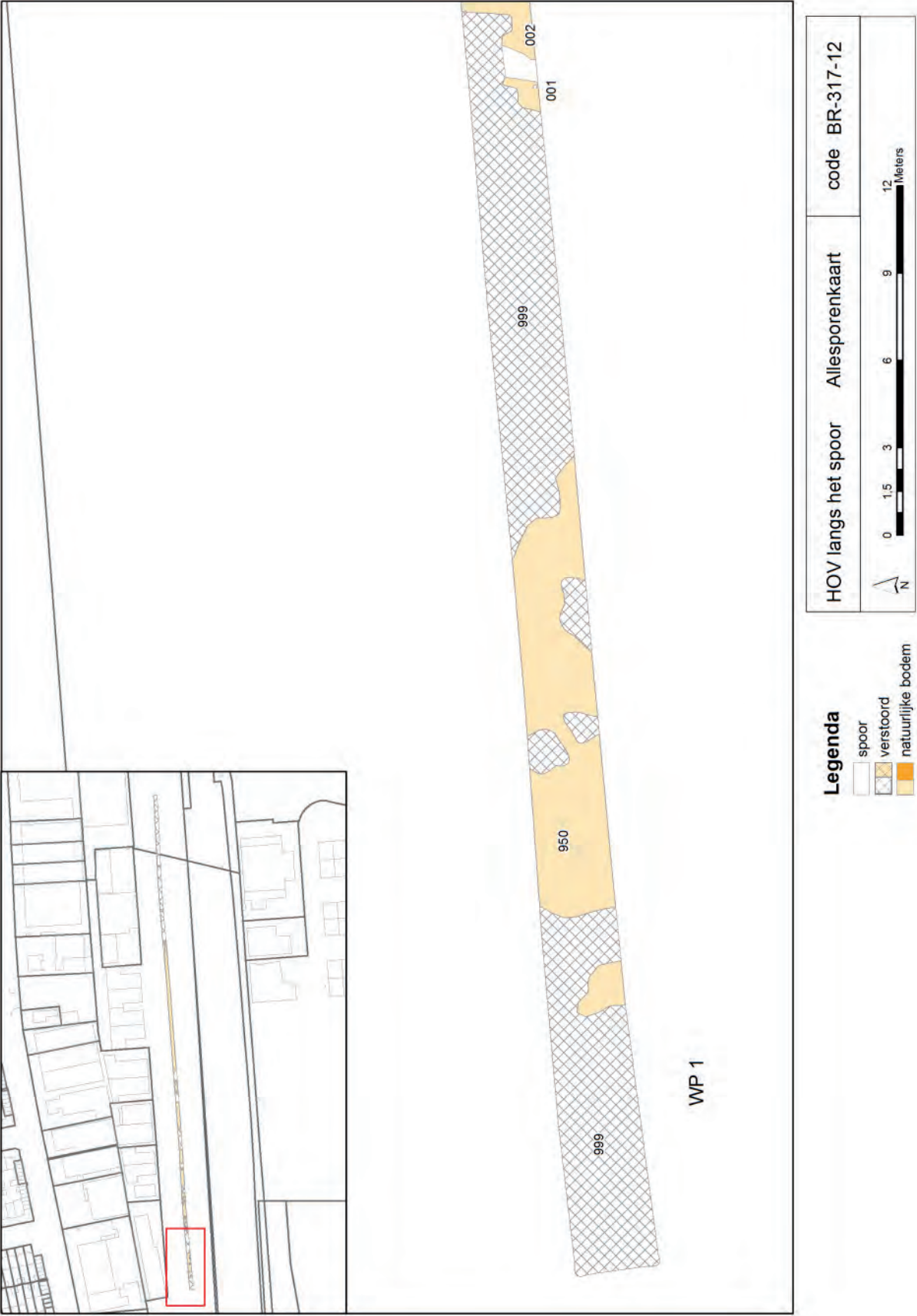
Bijlage 3: Vondstenlijst

Vondstnummer	Put	Vlak	Spoor	Spoor-aard	Vul-ling	Vak	Cate-gorie	Aan-tal	Ge-wicht	Opmerking	Begin per	Eind per
BR-317-12.001VST	1	1	950	LG	1	A2	VST	1	25,2	onbewerkt		
BR-317-12.002BWM	2	1	020	PS	1		BWM	2	10,1	fragmenten roze/geel baksteen		
BR-317-12.002CER	2	1	020	PS	1		CER	1	7,5		LMEB	NTB
BR-317-12.002STN	2	1	20	PS	1		STN	2	60,9	leiste en kiezelachtige steen		
BR-317-12.003STN	3	1	28	GR	1		STN	1	57	leiste		
BR-317-12.004CER	4	1	31	PG	2		CER	2	2,8		LMEB	NTB

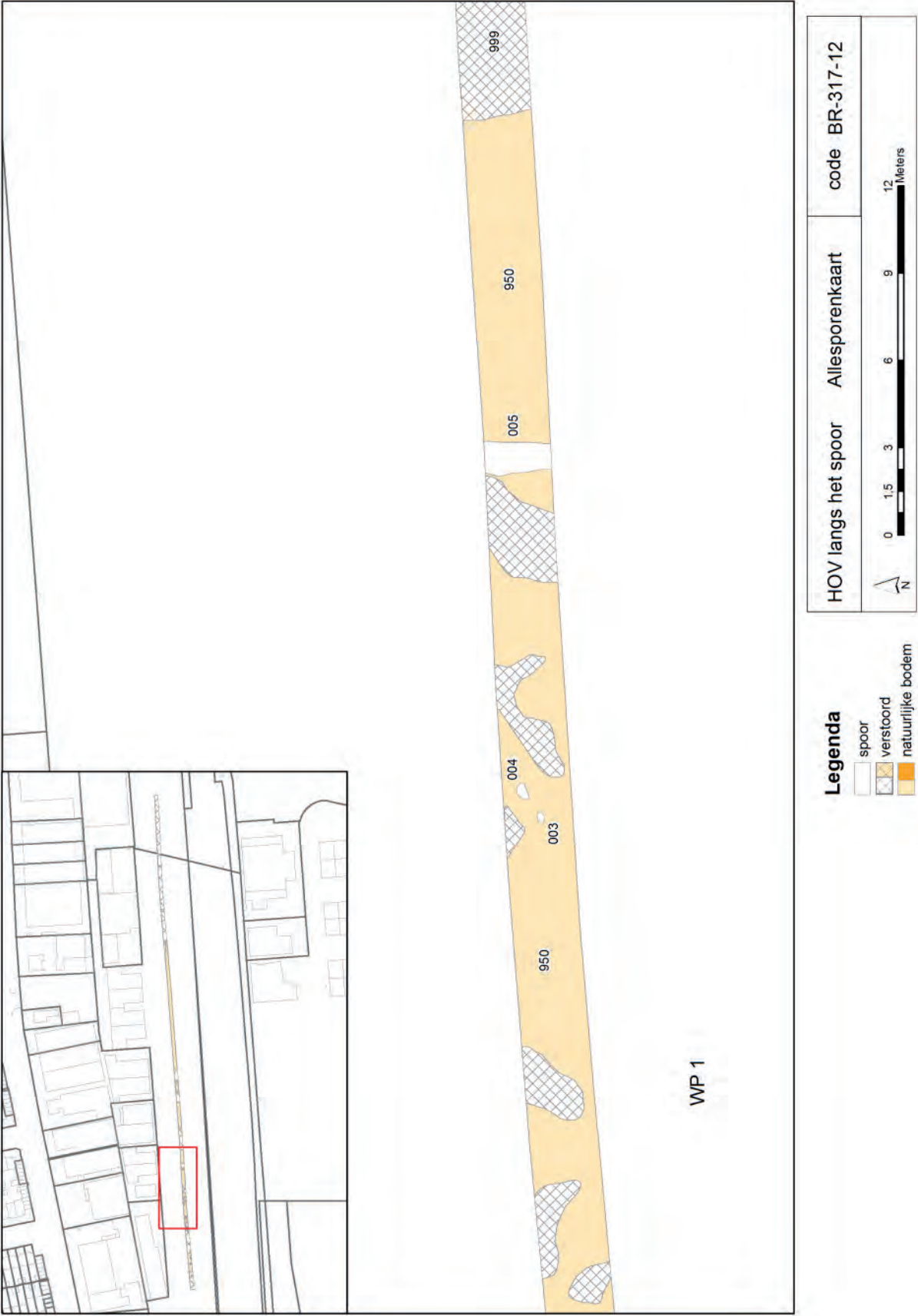
Bijlage 4: Aardewerkdeterminatietabel

Vondstnr	Put	Spoor	Spoor-aard	Vul-ling	Per begin	Per eind	Baksel	Aan-tal	Ge-wicht	Wand	Rand	Opmerking
BR-317-12.002CER	2	020	ploeg-spoor	1	LMEB	NTB	Roodbakkend AW	1	8		1	inwendig loodglazuur
BR-317-12.004CER	4	031	paalgat	2	LMEB	NTB	Roodbakkend AW	2	3	2		

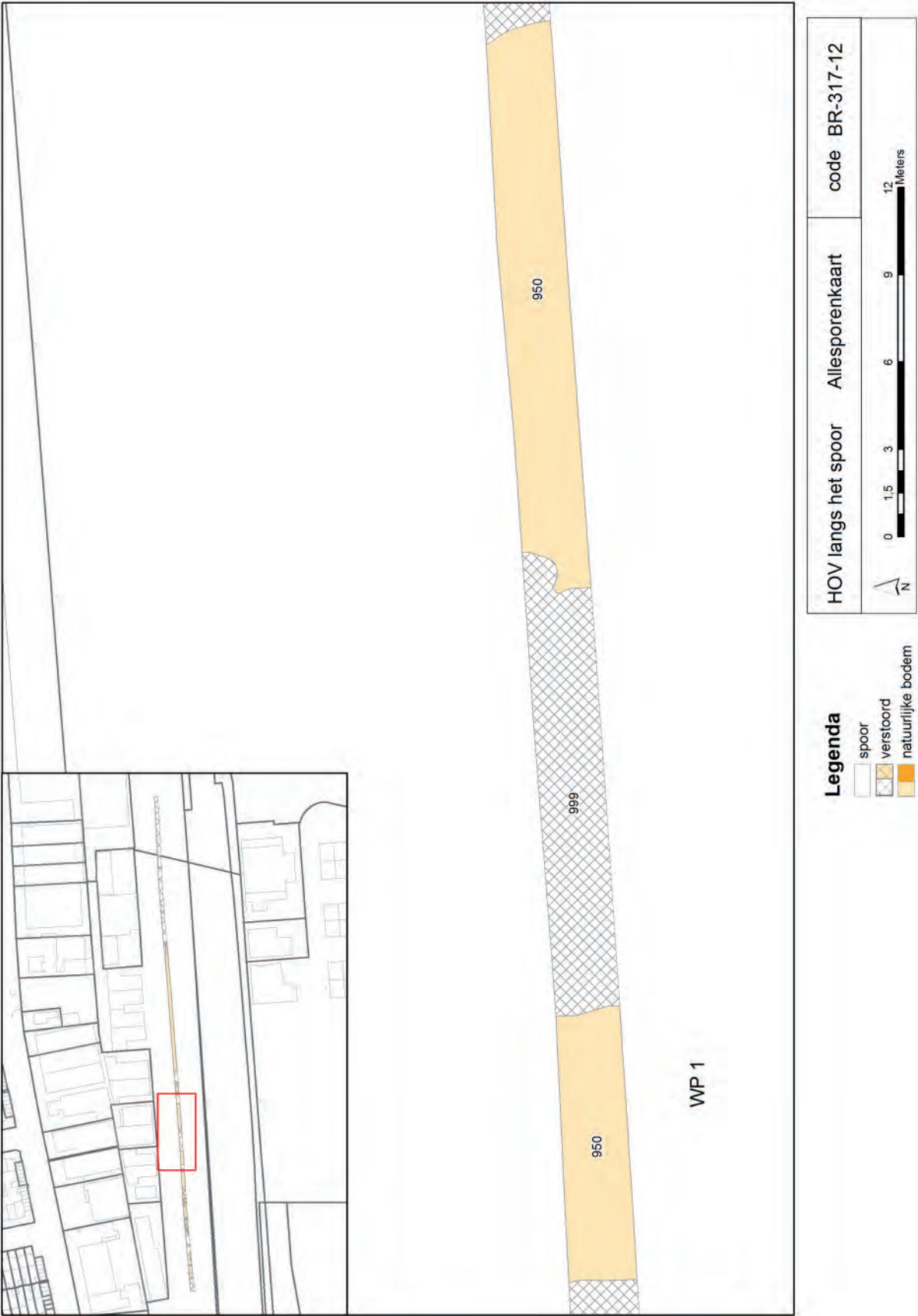
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1

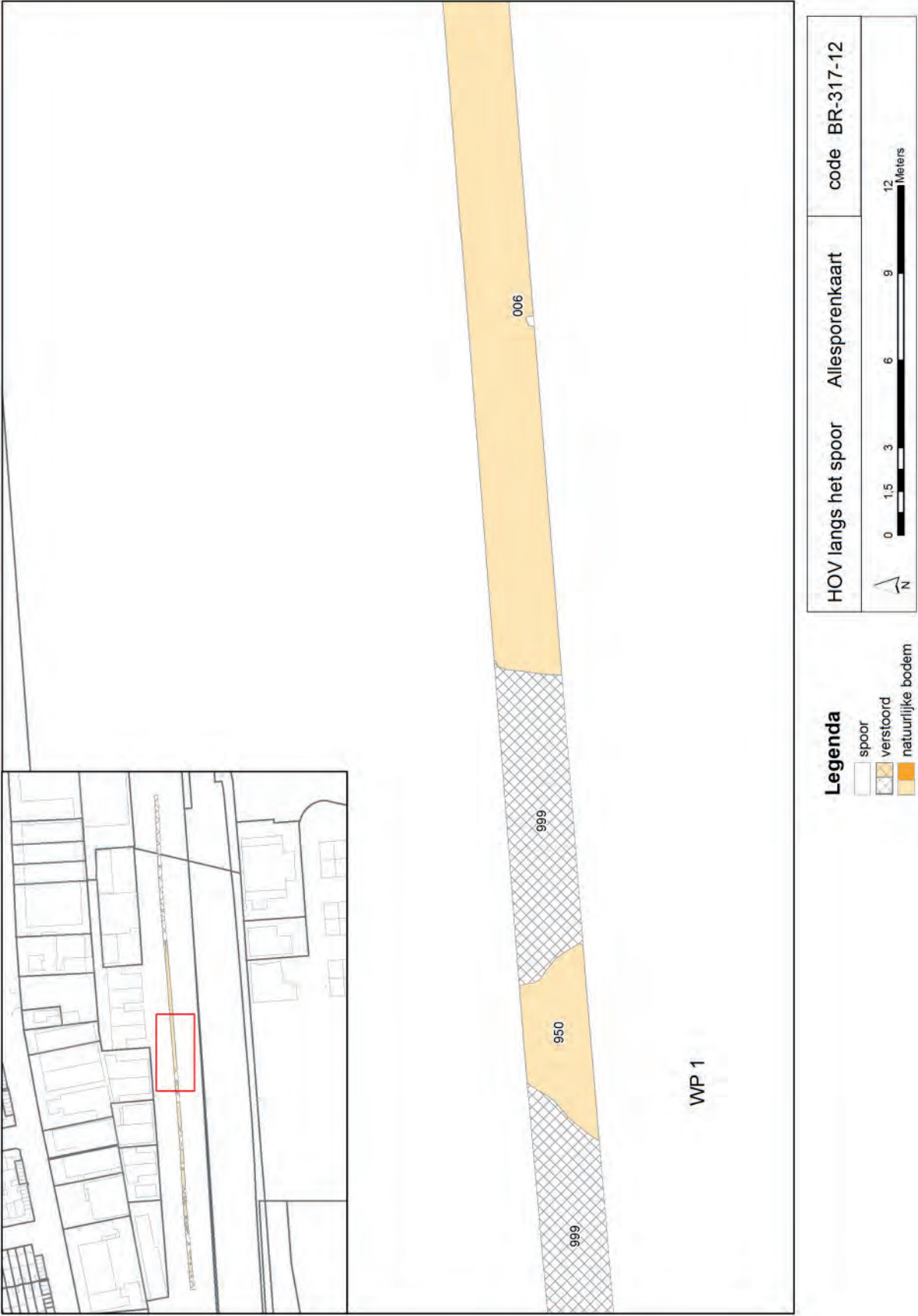
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

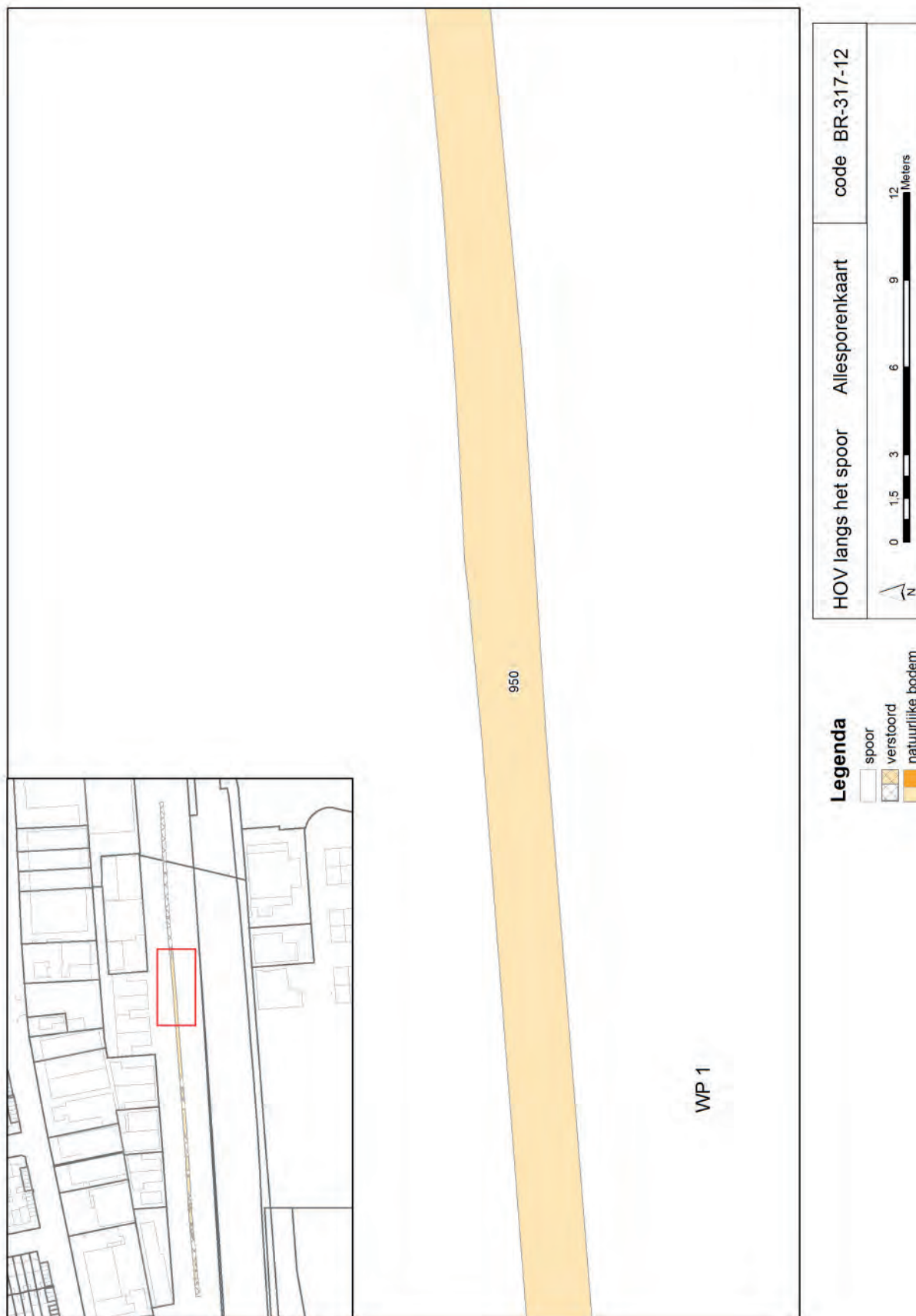
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

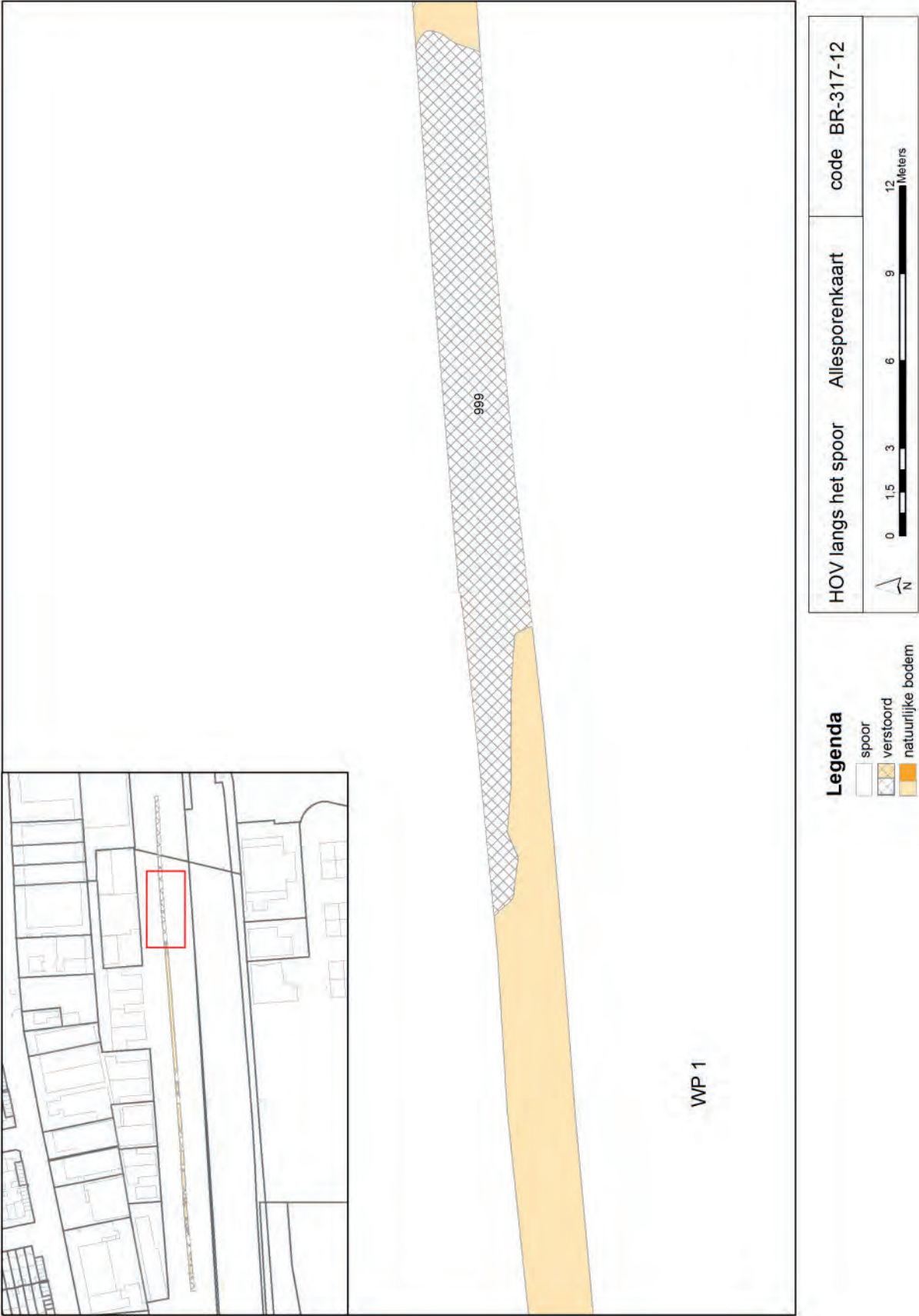
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

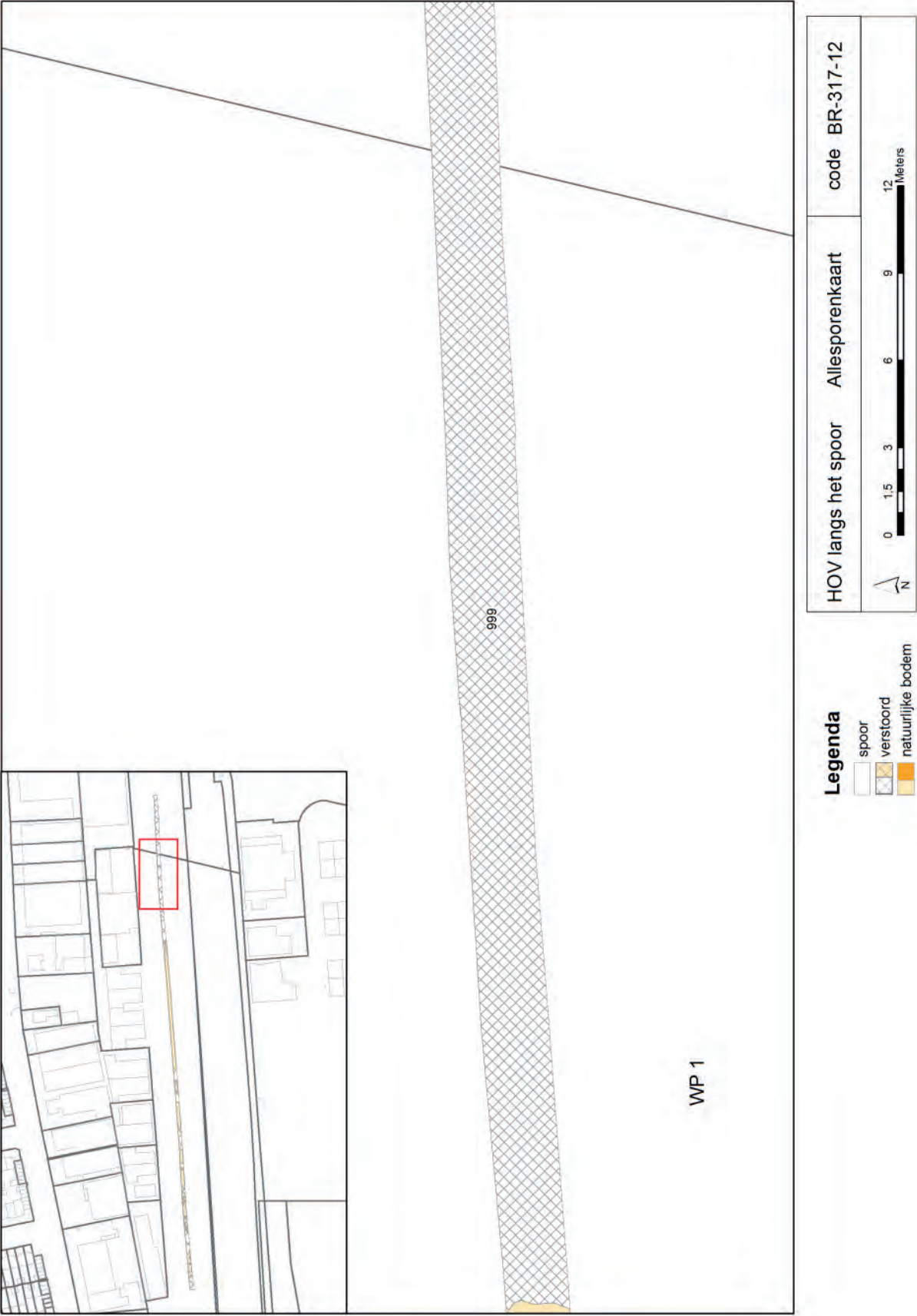
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

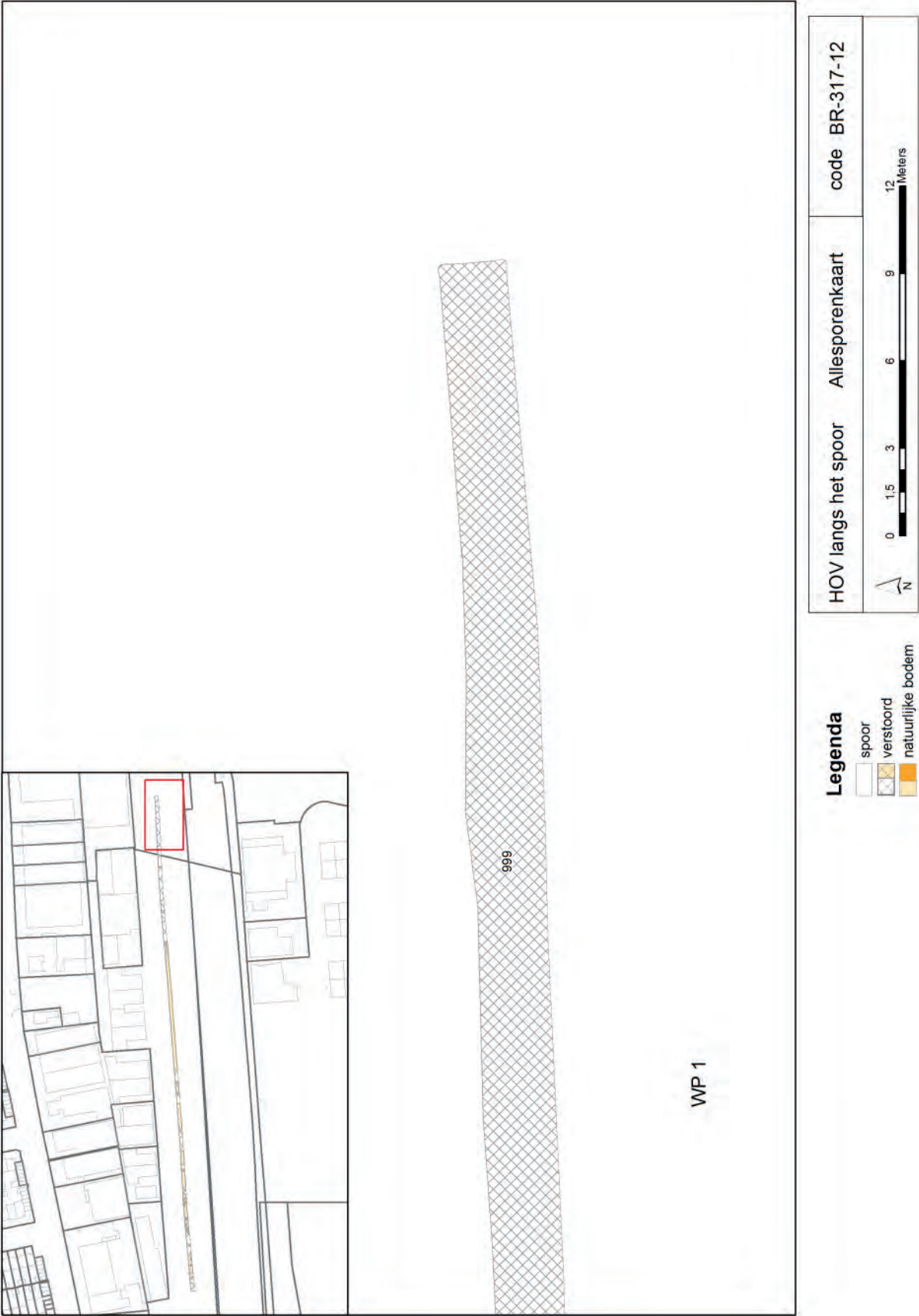
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

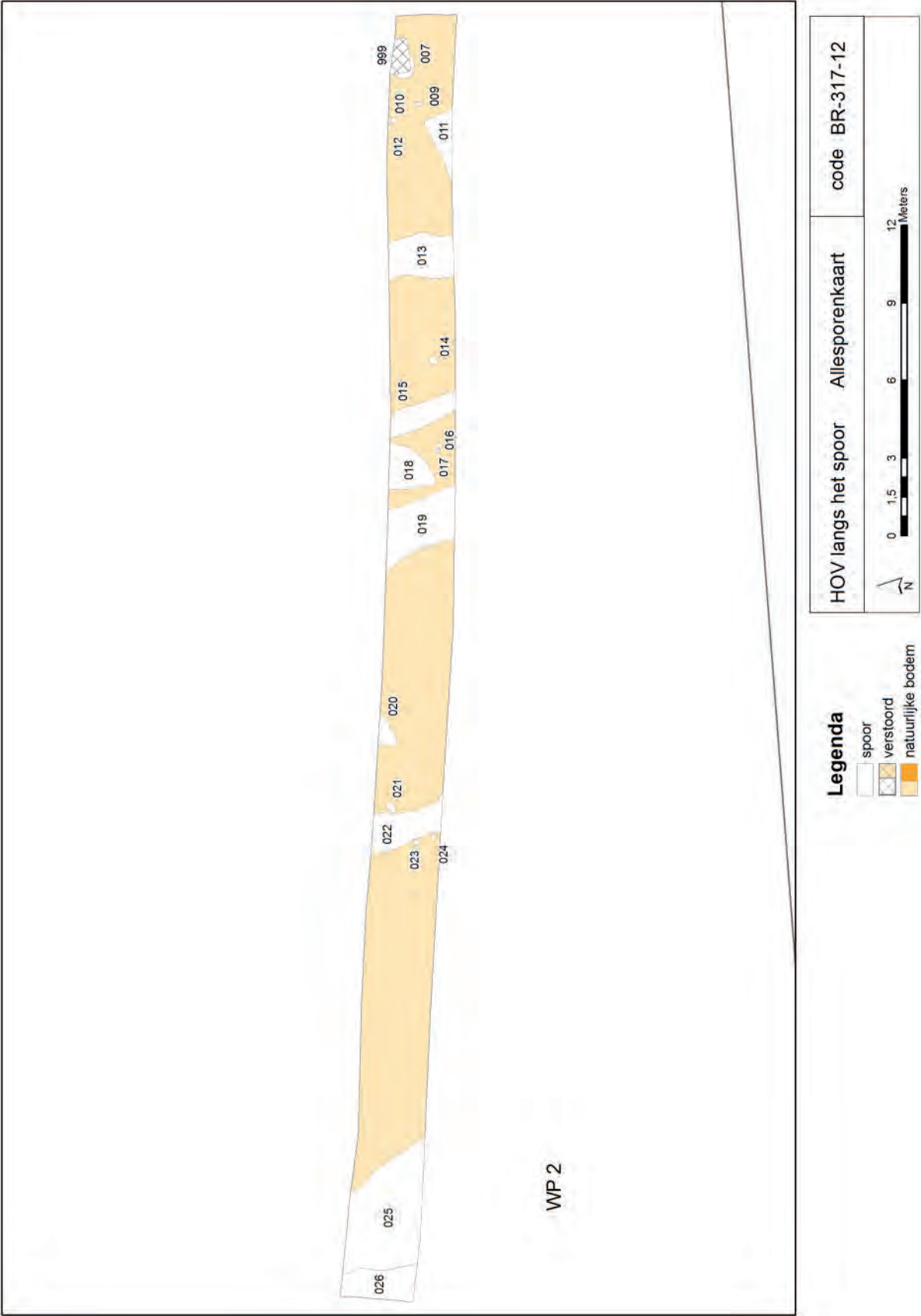
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

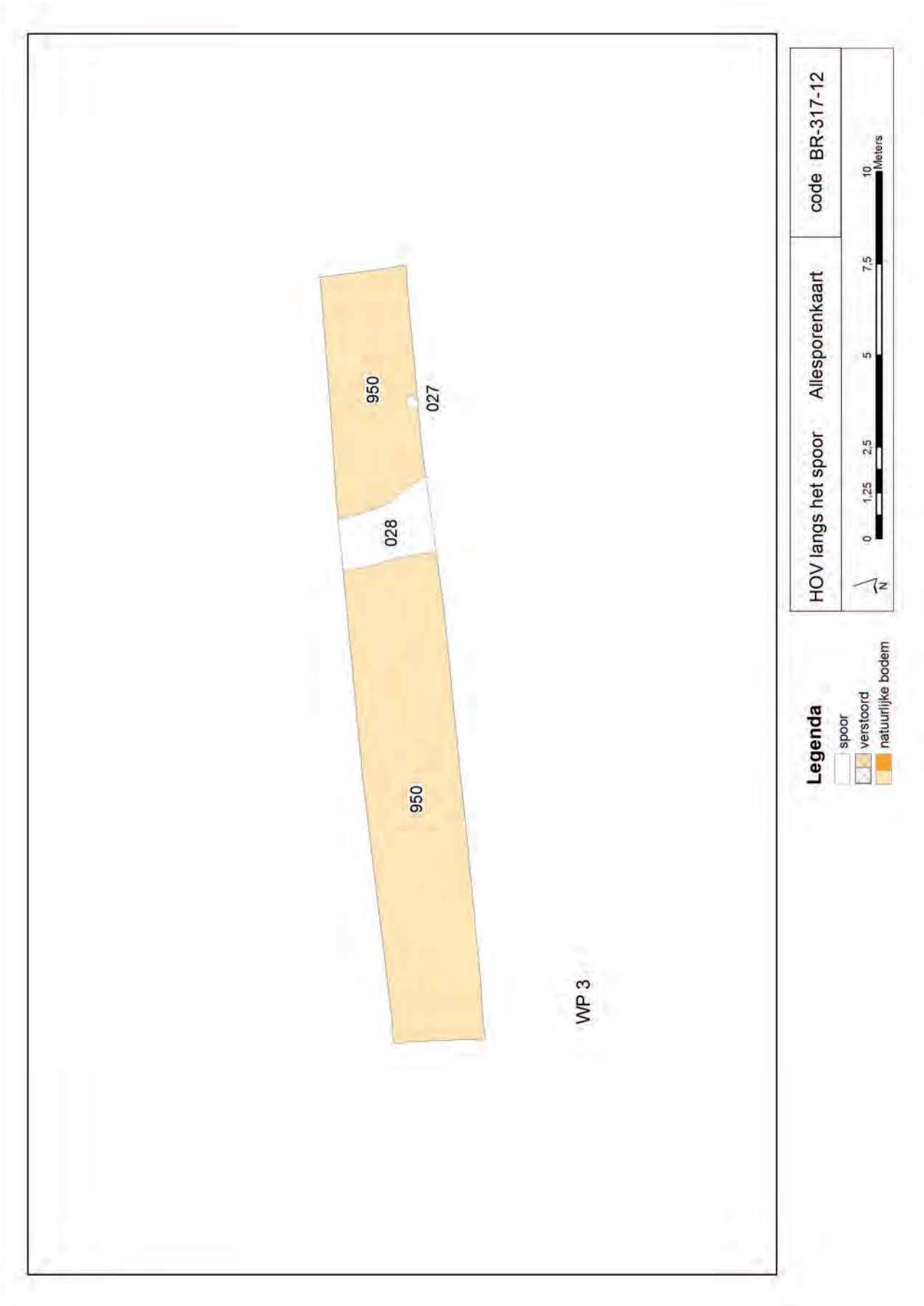
Bijlage 5: Allesporenkaart werkput 1 (vervolg)

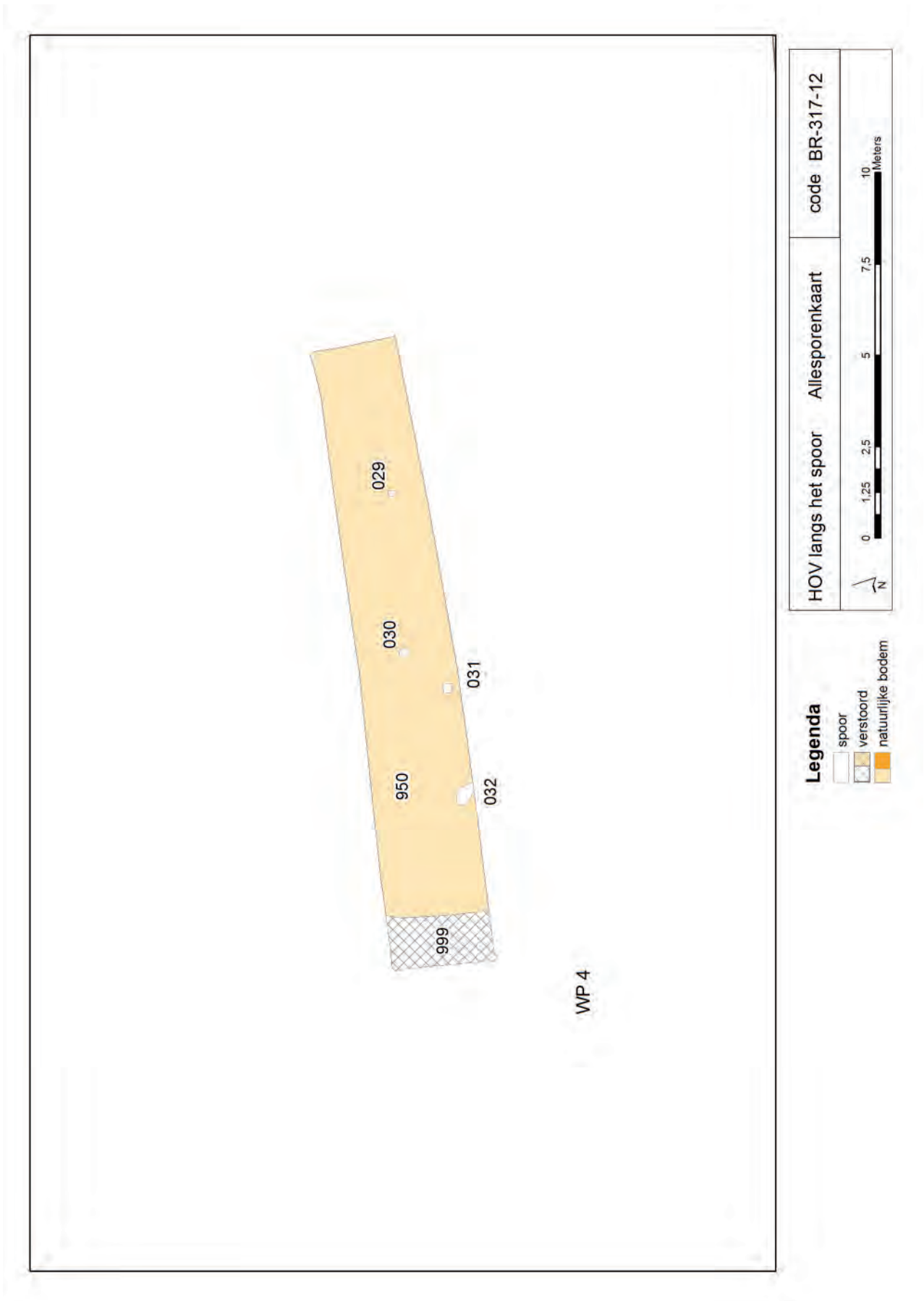
Bijlage 6: Allesporenkaart werkput 2

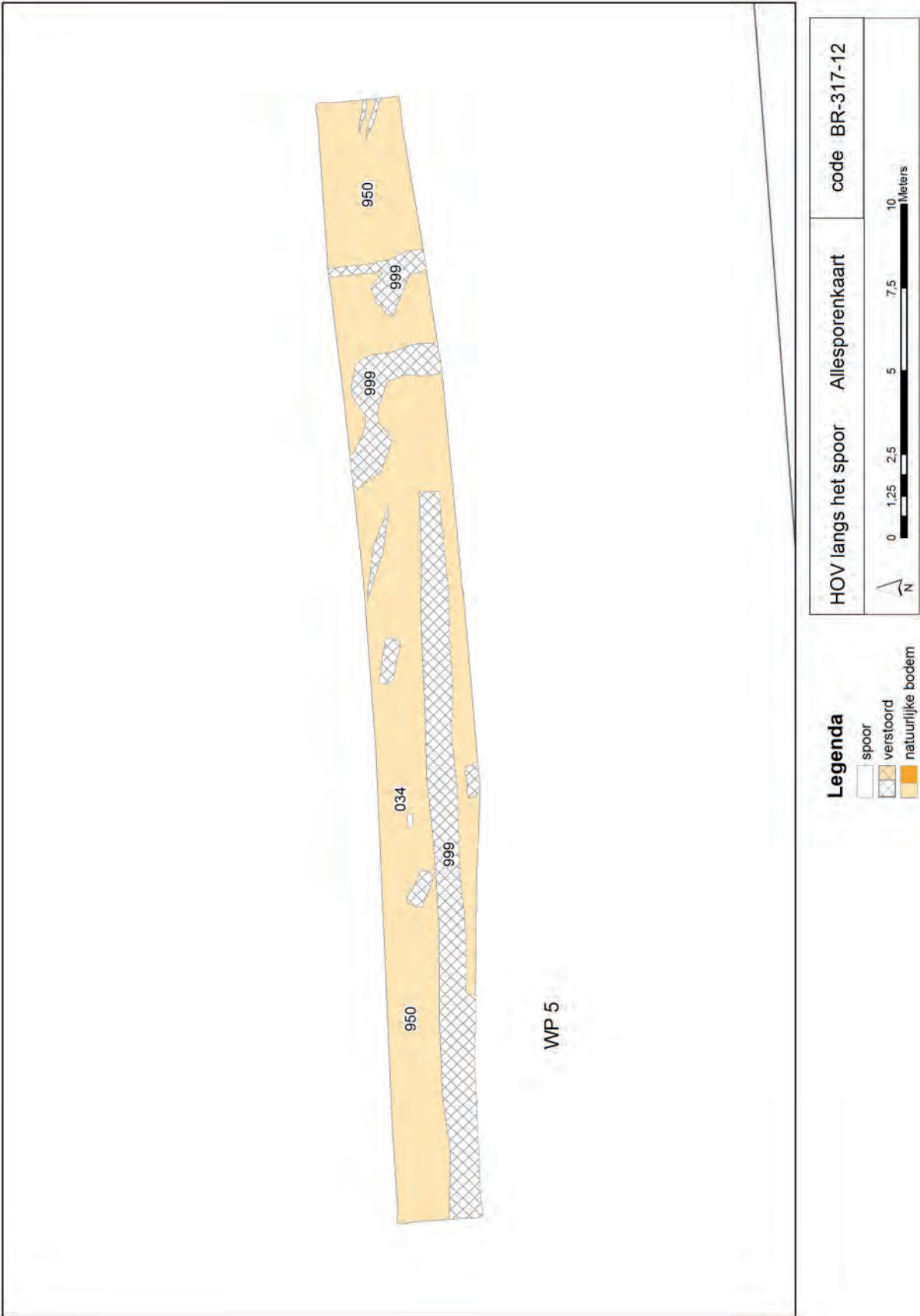
Bijlage 7: Allesporenkaart werkput 3

Bijlage 8: Allesporenkaart werkput 4

Bijlage 9: Allesporenkaart werkput 5

Bijlage 10: Allesporenkaart werkput 6

